

Barvalo ir vilkas

Adaptuota romų liaudies pasaka

Barvalo and the Wolf
An Adapted Roma Folktale

Laurynas Ustinovas, 11 m.

Romanes - Vida Beinortienė
Lietuvių kalba - Aušra Simoniukšytė
English - Susan Barfield

Iliustruota romų vaikų ir jų draugų piešiniais
Iliustracyji risyndle romane chavore i len gire drugi
Illustrations by Roma Children and Their Friends

Barvalo I ruv
Pšekerdy romany paramis

Vida Beinortienė

Vaiva Juškienė

Susan Barfield

ĮŽANGA

Tikimės, kad ši knyga padės labiau suprasti vieniems kitus, paskatins būti tolerantiškesnius įvairių Lietuvos kultūrų atstovams ir padės puoselėti romų vaikų kultūrinę tapatybę.

- Senų senovėje romai gyveno Indijoje. Iš ten prieš daug šimtmečių jie ir atkeliavo į Lietuvą. Apibendrintai aprašyti romų gyvenimo neįmanoma, nes romai gyvena ir mažuose kaimuose, ir dideliuose miestuose. Vienos romų šeimos turi daug vaikų, kitos – tik kelis ar visai jų neturi. Bet visi romai itin vertina šeimą, didžiuojasi savo papročiais ir kultūra. Taigi, persikėlę iš Indijos gyventi į Lietuvą, romai nepamiršo savo tradicijų ir kalbos, kuria bendrauja iki šiol.
- Lietuvoje gyvenančių romų, kaip ir lietuvių, kalba skirstoma į dialektus. Seniausiai Lietuvoje gyvenanti romų grupė kalba *Litovska roma* dialektu, kuriuo užrašytas ir šis pasakojimas.
- Pastarasis – adaptuota sena romų liaudies pasaka, iliustruota romų mokinių ir jų draugų ne romų iš dienos centro „Padėk pritapti“, Panevėžio vaikų dienos užimtumo centro, Romų bendruomenės centro ir Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijos tapytais piešiniais.
- Už paramą rengiant knygą dėkojame JAV Fulbrighto komisijai, JAV ambasada Lietuvoje, Vilniaus kolegijos Pedagogikos fakultetui ir Montanos Valstijos Billings Universitetui.
- Tikimės, kad ši trimis kalbomis (romų, lietuvių, anglų) parengta ir išleista knyga padės suvokti požiūrių įvairovę ir prisidės prie skirtingų kultūrų supratimo didinimo, nes pasakojimo moralas „Už gerumą visada atmokama gerumu“ – svarbi ir suprantama žinia visų kultūrų žmonėms – tiek jauniems, tiek seniems.

Introduction

"We envision that this book will encourage better understanding and tolerance of all cultures within Lithuania and nurture cultural identification for Roma children within their own environment"

The Roma people originally lived in India and migrated to Lithuania hundreds of years ago. There is no one way to describe Roma people. Some Roma live in the countryside or small villages; others live in large cities. Some Roma households have many children; some few or no children. Family is very important to most Roma, and they take great pride in their customs and culture.

Just like there are dialect differences in different regions of Lithuania, their Romani language also has variations. This story is written in the *Litovska Roma* dialect, primarily spoken in Lithuania.

This story is adapted from an old Roma folktale. It has been illustrated by students from the Association "Panevezio vaiku dienos uzimtumo centras", Day Care Center "Help to Fit", Roma Community Centre, Stanislovas Rapolionis secondary school in Eišiškės.

We are truly grateful for the support from the U.S. Fulbright Commission, the U.S. Embassy in Lithuania, Faculty of Pedagogy at Vilniaus kolegija/University of Applied Sciences, and Montana State University Billings.

We hope by including the three languages (Lithuanian, English, and Romani) this book will promote more acceptance of different perspectives and mutual understanding of diverse cultures. The moral of the story, "Kindness will be repaid with kindness," is an important message for young and old.

Bèju i Patrina zanašnē po schotki de babakri komnata. „Baba, kana miro vočered tēbajinou po miečiosa, ali Bèju mange na dēl“. „Tu vsigda lēs jačhakirēs avri paly rat, - phēndzia Bèju,- paldava utrosa amēnge čhe tēroden“.

Bèju ir Patrina užbēgo laiptais ir jpuolē j močiutēs kambarj. „Baba („močiute“), dabar mano eilē žaisti kamuoliu, bet Bèju man jo neduoda!“ „Tu visada palieki j per naktj lauke, – atsakē Bėjus, – todēl ryte mums reikia jo ieškoti!“

Sonata Marcinkevič, 12 m.

Bèju and Patrina raced up the stairs to their grandmother's room. "Baba, it's my turn to play with the soccer ball, and Bèju won't give it to me." "You always leave it outside at night," Bèju replied. "And then we have to try and find it the next morning."

*„Bēšēn, čhavorē, kamom tumēnge
tēpophēnou jekh istorija”,- phēndzia
Baba.*

Edvin Choniak, 10 m.

*„Sēskit vaikai,
noriu jums
papasakoti vieną
istoriją”, – pasakė
Baba.*

*“Sit down, children,
and let me tell you a
story,” Baba said.*

„Hara, hara, adē jek litovsko gau
dživdzia romano čhavoro, lēskiro lau
Barvalo.

Sonata Marcinkevič, 12 m.

„Seniai seniai
viename Lietuvos
kaime gyveno romų
berniukas vardu
Barvalo.

“A long time ago,
in a Lithuanian
village, there lived
a Roma boy named
Barvalo.

Jek rudzeniakro dyvės lėske usykadē tēdžias dē
vēš i tēskedēl kašta pal zima. Jo gija dē vēš pal
kašta i, kedy dogija dē samo vēšēskiro maškiral,
ušundzia vari savo šumo. So adēj?

Armandas Bružinskas, 9 m.

Vieną rudens dieną jam
buvo liepta eiti į mišką ir
pririnkti žiemai žabų. Jis
ėjo mišku ir, kai pasiekė
didžiausią tankmę, išgirdo
keistą triukšmą. Kas tai?

It was autumn and he
was tasked with
gathering wood for the
upcoming cold winter. As
he entered the dense
forest, he heard a strange
noise. What was that?

Adē vēšēskiro maškiral, tal ēglia sys pašto ruv. Jo sys popēno dē kapkano, pal dava na možyndzia tenašēl. Ruv sys pašto, čiuč šyvilyndziapēs, zor adē lēstē na isys. Podykhja lēs Barvalo i stērdzia tēpoduminēl. Čavoro džindzia, so ruva sy apasnē zvieri, ali dava ruv sys ranimē, lēske izbit dukhandyja adē kapkano stasady lapa. Barvalo zažalyndzia ruvēs, zakamja lēske tēpomožynēl - tēvimēkel lēs kapkanostyr.

Silvija Juchnevič, 8 m.

Tankmēje, po egle, tupējo vilkas! Jo letena buvo suspausta spāstu, todēl jis negalējo pabēgti. Tai pamatēs Barvalo sustojo pagalvoti. Berniukas žinojo, kad vilkai yra labai pavojingi žvērys, bet šis vilkas buvo sužeistas, jam labai skaudējo spāstuose suspaustā koją. Kaip jam būtu galima padėti?

There, under an evergreen tree, was a wolf! The wolf's leg was caught in a large hunting trap and he couldn't move. Barvalo paused to think. He knew that wolves were very dangerous animals, but this one was in pain. How could he help this poor creature?

Barvalo podgija kē ruv pašēdyr, ruv po lēstē ričinēl, cholynakrēs uikinēl. Čavoro utuchcia. „Haliovou, so tu man darēs, - phēndzia jo ruvēske, - ali mē tuke pomožynava, vimēkava tut“. Dava pophēndoj čavoro apiac polzyndzia pašēdyr. Jo dumindzia: „Dalē dika zvierioštē čhēbi tēpomožynēs“.

Kamilė Kalanovaitė, 11 m.

Barvalo pamažu pradėjo artintis prie vilko, tai pastebėjęs žvėris piktai suurzgė. Berniukas atšoko. „Suprantu, kad tu bijai, – tarė jis vilkui, – bet aš tavęs nenuskriausiu. Aš noriu tau padėti.“ Tai taręs, vaikas vėl ėmė sėlinti artyn gyvūno. Jis galvojo: „Šiam laukiniam žvėriui reikia mano pagalbos“.

As Barvalo approached the wolf, the wolf growled ferociously. Barvalo jumped back. “I understand you are frightened,” he said to the wolf. “But I will not hurt you. I want to help you.” Barvalo cautiously crept closer. “This wild creature needs me.”

Astarožnēs Barvalo podgija kē ruvēstē i podykhja lēske dē jakha. „Amē sam pachožē, mē viedz tusa jekhē ratēsa – amē volna roma sam, kokorē volnuma kamas. Mēkh, mē tut vimēkava dē volia“, - phēndzia čhavoro.

Evelina Andruškevič, 11 m.

Atsargiai Barvalo priėjo visai arti vilko ir pažvelgė jam į akis. „Mes esame panašūs, tu ir aš. Mes abu mėgstame laisvę. Leisk man tavo išlaisvinti“, – tarė berniukas.

Barvalo carefully crept closer. He looked into the wolf's eyes. "We are alike, you and I. All living things love freedom. Let me free you," he said.

Dava pophēndoj čhavo popolzindzia iščio pašėdyr, astarožnės utkerdzia pharo kapkano i vimėkja ruvitka lapa. Zvierio sys pharės ranimė i na možyndzia tėdžias. Tėdy Barvalo nuhurydziapė gad, lės poriskindzia i lėsa ubpackirdzia ruvėske hėroj, soby tėnadžiala rat. Ruv sak iščio dykhja dė Barvalėstė strachasa, a čhavoro vityrdyja vast i pogladyja lėske po mėn sob lės teuspokojinėl.

Dovydas Rinkiavičius, 17 m.

Tai taręs vaikas priropojo dar arčiau vilko, atsargiai atvožė sunkius spąstus ir išlaisvino jam koją. Tačiau žvėris buvo sužeistas taip stipriai, kad negalėjo paeiti. Tuomet Barvalo nusivilko marškinius, suplėšė juos, padarė tvarsčią ir apvyniojo jais sužeistą gyvūno koją. Vilkas vis dar įtariai ir baimingai sekė Barvalo judesius, o berniukas ištiesė ranką ir paglostė jo sprandą, kad nuramintų.

Barvalo slowly crept even closer. He carefully pulled the heavy trap apart and freed the wolf's leg. But the wolf's injury was so severe that he could not run away. So Barvalo tore his shirt into strips, and bandaged the wolf's wound. The wolf remained scared. Barvalo reached out and stroked the wolf's furry neck to soothe him.

Barvalo halyja, so na možynēl lēs tēpomēkēs jek dženēs, jiesli kamēl, sob jo tēvidživēla. Jo dyja ruvēske pēskiro chabēn i pani i jačjapē lēsa paly rat. Kedy raniciatē zasvietyndziapē, ruv ušcia po hēra, syges sbanskirdzia šēro kē Barvalēske i volno nunascia dē vēš.

Karina Mickevičiūtė, 11 m.

Barvalo suprato, kad negali palikti vilko vieno, jei nori, kad jis išgyventų, taigi davė vilkui savo maisto bei vandens ir pasiliko su juo per naktį. Išaušus rytui, vilkas stryktelėjo ant kojų, greitai nusilenkė Barvalo ir nubėgo laisvas į mišką.

Barvalo knew he could not leave the injured wolf alone if he wanted the wolf to survive. He gave the wolf his food and water and watched over him through the night. The next morning, the wolf sprang onto his feet, bowed quickly to Barvalo, and raced into the forest to freedom.

Barvalo rysciapē dē pēskiro gau i sarēnge rusphēndzia, syr jo viratyndzia ruvēske džiipēn. Ali nikon dalēske napopaciandyja. „Ruva sy dzika choliamē zvieri, - lēske pchēndē gavēskre manuša, - jonē nikedy pašēdyr kē pē tēnapodmēkenapē manušēn“.

Dovydas Rinkiavičius, 17 m.

Barvalo grīžo į savo kaimą ir visiems papasakojo, kaip jis išgelbėjo vilkui gyvybę. Tačiau niekas juo nepatikėjo. „Vilkai yra laukiniai nuožmūs žvėrys, – sakė jam kaimo žmonės, – jie niekada žmogaus artyn neprisileistų“.

Barvalo returned to his village with the tale of how he had saved the wolf. Of course, no one in the village believed him. “Wolves are wild, dangerous animals,” they said, “and would never let a person near them.”

Progija rudzen i javja zima. Jek šylalo zimakro dyvės dē gau poduchnē cholynakrē vēšitka čiora. Jonē strachavēs usykadē gavytkonēske tēutydēs sarē lovē, chabēn i skoto – saro, so jonē majinēn. „Amē na možynas tumēnge tēutydas saro, - posmielyndzia tēutdžial Barvalo, – amē sarē pomērasam zimakrē bokhatē i mrazostē”. Dava ušundoj jek vēšitko vityrdyja čiuri i lyja tēdžial pašēdyr kē čhavorēs.

Adriana Brazauskaitė, 14 m.

Praėjo ruduo ir atėjo žiema. Vieną speiguotą žiemos dieną į kaimą įsiveržė pikti plėšikai. Jie grasindami prisakė kaimiečiams atiduoti visus pinigus, maistą ir gyvulius – viską, ką jie turi. „Mes negalime visko jums atiduoti, – išdrįso pasipriešinti Barvalo, – nes visi mirsime iš bado ir šalčio per žiemą“. Tai išgirdęs, vienas plėšikas išsitraukė peilį ir ėmė artintis prie berniuko.

Seasons passed, and one winter day, robbers entered Barvalo's village, threatening the town's people if they did not give them money and their livestock. "We cannot do this," Barvalo told the robbers, "or we will surely die in this harsh winter." One of the thieves pulled out a knife and started to approach Barvalo.

Barvalēske strachatē stasadzia kirlo. Rezkes vēšēstyr pal fēlda varikon to lyja tēnašēl. Ruv uchciape kē vēšitko i uchtyldzia dandēnca lēskiro vast. Čiuri vipēja dē jiv, a vēšitko zaoikindzia dukhynastē. Kedy vavrē sarē vēšitka lynē tēvityrdēn čiurja kisykēndē, vēšēstyr utspiešyndzia sari ruvitka staja. Ruva ričindoj i dandyrdoj uvaikindē vēšitkonēn dē vēš.

Viktorija Ozerovska, 10 m.

Barvalo iš baimēs užgniaužē kvapā. Staiga nuo girios pusēs per laukus kažkas pasileido bēgti. Vilkas šuoliais pribēgo prie plēšiko ir sugriebē dantimis jo rankā. Peilis iškrito į sniegā, o plēšikas suvaitojo iš skausmo. Kai kiti jo bendrai ėmē traukti iš makštų ginklus, atskubėjo visas vilkų būrys. Jie urgzdami ir kandžiodami nuvijo plėšikus į mišką.

Barvalo gasped in fear for his life. Suddenly, there was a running flash across the field. A wolf leaped and grabbed the robber's arm; the robber dropped the knife and howled in pain. As the other robbers started to draw their weapons, an entire pack of wolves came into the clearing, charging at the thieves. They chased the robbers into the forest.

Rēsciapē fēnciuk jek ruv. Jo lētnēs podgija kē Barvalēske, a jo poglaščindzia lēske po mēn. „Parikirou, miro drugo, - phēndzia Barvalo ruvēske. – Tu viratyndzian amaro gau”. Ruv zmēkhja šēro kē Barvavēskirē hēra i čhindziapē dē vēš kē pēs posli staja.

Konsuela Stefanovic, 10 m.

Pasiliko tik vienas vilkas. Jis lētai prisiartino prie Barvalo, o šis paglostē jam sprandā. „Ačiū, mano drauge, – tarē Barvalo vilkui. – Tu išgelbėjai mūsų kaimą”. Vilkas nusilenkē berniukui ir nubėgo į mišką pas savo gentainius.

A lone wolf remained. He sauntered over to Barvalo, who then stroked the wolf's furry neck. "Thank you, my friend," Barvalo told the wolf. "You have saved our village." The wolf bowed again to Barvalo and dashed away to find his pack in the forest.

Bēju stērdziapē. „Mē ripirdziom, Baba, tu amēnge užē rusphēndzian dava istorija prēciu but bērša. Ali so dava sy sphandlo miačiosa, so mē na kamom tēdou Patriniake?”

Tamara Orlosvakaja, 13 m.

Bēju atsistojo. „Aš prisiminiau, Baba, tu mums jau pasakojai šiq istorijq prieš daug metų. Bet kq ji turi bendra su kamuoliu, kurio aš nenoriu duoti Patrina?”

Bēju stood up. “I remember, Baba: you told us that story many years ago. But what does that story have to do with me giving Patrina the soccer ball?”

„Mē džinou, - godliakirdzia Patrina, – **pal dava, so jiesli san lačo dadyvēs, tuke vari kon javēla lačo tasia. Pal hojno vsigda pliskirēn lačhipnasa**”. Bēju vityrdyja miačiko Patriniake. „Javēn, pobajinasam futbolo”. Kedy čhavē nunašnē schotkendē do nizo, Baba zasandziapē: „Iščio but godzvaripēn majinēn amarē rusphenibēna”.

Tamara Orlosvakaja, 13 m.

„Aš žinau! – sušuko Patrina. – **Už tai, kad buvai geras šiandien, tau kas nors bus geras rytoj. Už gerumą visada atsimokama gerumu.**” Bēju ištiesē kamuolj Patrina. „Einam, pažaisim futbolą!” Kai vaikai nubildėjo laiptais žemyn, Baba nusišypsojo: „Dar daug išminties yra mūsų pasakojimuose!”

“I know,” Patrina shouted. **“Kindness now will be repaid with kindness in the future.”** Bēju tossed the ball to Patrina. “Let’s race to the soccer field!” As the children ran down the stairs, Baba smiled. “There is still a great deal of wisdom in our old stories.”

PATARIMAI, KAIP NAUDOTI KNYGĄ

- **Nuoseklaus pasakojimo kūrimas.** Nukopijuokite iliustracijas, viename puslapyje – viena iliustracija. Nukopijuotas iliustracijas paprašykite mokinių sudėti taip, kad išeitų nuoseklus pasakojimas. Paprašykite jų šį pasakojimą užrašyti.
- **Kūrybinis rašymas.** Parodykite mokiniams iliustracijų seką knygoje ir paprašykite jų parašyti pasakojimą, remiantis tomis iliustracijomis. Mokinių sukurti pasakojimai greičiausiai skirsis nuo knygos pasakojimo.
- **Skaitomo teksto supratimas.** Paprašykite mokinių paklausti pasakojimo įrašą arba garsiai perskaitykite jiems pasakojimą, nerodydami iliustracijų. Pateikite jiems klausimų, kurie leistų patikrinti, kaip mokiniai suprato tekstą.
- **Rašytinio teksto kūrimas.** Paprašykite mokinių išklaustyti tekstą užrašyti savais žodžiais.
- **Vaizdinio ir sakytinio teksto supratimas.** Pasakojimą mokiniams išklausti leiskite, rodydami iliustracijas. Pateikite jiems klausimų, kad patikrintumėte jų vaizdinio ir sakytinio teksto supratimą.
- **Raiškasis skaitymas.** Paprašykite mokinių pasakojimą perskaityti garsiai. Pateikite jiems klausimų, kad patikrintumėte, kaip jie suprato tekstą.
- **Teksto perkūrimas.** Paklauskite mokinių, kaip pakeistų pasakojimą, jei būtų autoriai? Paprašykite jų perkurtą tekstą užrašyti.
- **Kūrybinė raiška.** Paprašykite mokinių iliustruoti labiausiai patikusį pasakojimo epizodą.
- **Pasakojimo kūrimas / Kūrybinis rašymas.** Paprašykite mokinių susirasti ir pasekti liaudies pasaką klasės draugams. Pasektą pasaką paprašykite užrašyti ir iliustruoti.
- **Kūrybinis rašymas.** Paprašykite mokinių sukurti pasaką, kurią jie norėtų perduoti ateities vaikams.

INSTRUCTIONS FOR EXPANSION AND ENHANCEMENT

- **Creative Sequencing:** Make copies of the illustrations only, one illustration per page. Have students arrange the illustrations to create a story. Write that story out.
- **Creative Writing:** Show students the illustrations in correct order. Have students write a story based on the illustrations only. Stories will probably not be the same as the book.
- **Listening comprehension/Reception:** Have students listen to the narration of the story or read the story aloud without the illustrations. Check for understanding with questions.
- **Listening comprehension/Written Expression:** After listening to the story, have students write the story in their own words.
- **Listening comprehension with visuals:** Have students listen to the narration of the story with the student illustrations. Check for understanding with questions.
- **Reading Comprehension:** Have students read the story aloud. Check for understanding with questions.
- **Creative Modification:** Ask students: “How would you change the story if you were the author? Write your modification.”
- **Creative Art:** Have students illustrate their favorite part of “*Barvalo and the Wolf*.”
- **Storytelling/Creative Writing:** Have students research another folktale. Have them tell the story to the class. They can then write the story in their own words and illustrate it.
- **Creative Writing:** Have students write their own original “folktale” that they would like to pass down from their generation to future generations.